

Căminarul Sava este una dintre figurile importante ale mișcării anului 1821 și de aceea figura lui apare în toate lucrările tratând această problemă¹². Liprandi, care cercetase îndeaproape activitatea capilor mișcării din 1821, bazându-și studiile pe numeroase mărturii scrise și orale ale participanților la răscoală, vorbește despre Sava și uciderea lui în felul următor: «moartea datorită tot trădării (ca și cea a lui Tudor) a cunoscutului și mai înainte, iar în timpul Eteriei a foarte viteazului Bim-bașa Sava, bulgar de origine...»¹³.

Francezul F. G. Laurençon, care a petrecut 12 ani în Țara Românească și fusese martor ocular al răscoalei din 1821, scrie despre Sava, în cadrul celor câteva portrete pe care le face eroilor răscoalei: «Sava avea o fizionomie destul de plăcută... Se spunea că e foarte viteaz și avea caracter. De altminteri, era foarte iubit de ai săi și se bucura de toată încrederea lor»¹⁴.

Popularitatea lui Sava în Bulgaria, îndeosebi, era foarte mare. Nenumărate sînt poeziile populare care cîntă faptele de arme ale lui:

«Sava și Ghencea, doi frați,
Doi frați din Sliven»¹⁵.

De aceea, îndată ce s-a răspîndit vestea începerii răscoalei în Țara Românească, mulți bulgari au trecut Dunărea să lupte la noi. Izvoare autentice ale participanților la «zaveră» atestă acest fapt. Așa, de pildă, tatăl scriitorului bulgar Kisimov, contemporan cu evenimentele anului 1821, povestește că «voluntarii pentru răscoală din Țara Românească erau strînși de către Ipsilanti și Sava. Pedestrașilor li se dădea cîte 50 de groși iar călărașilor cîte 100». Și Kisimov adaugă: «Mulți bulgari, pe atunci *calfe* în Rusciuc, fug în Țara Românească și se înscriu «askeri» (ostași) la *Bimbașa Sava*», fiindcă în «asker-ul» lui erau «toți flăcăii noștri»¹⁶.

Legătura zavergiilor din Sliven, unde era o fabrică turcească de muniții, cu comitetul central eterist din Odesa, cu cei din România sau din alte orașe ale Bulgariei, se făcea prin scrisori puse pe copitele cailor «kiragiilor» (căraușilor)¹⁷, care mergeau cu mărfuri de la noi în Bulgaria și invers. Între 1817—1820, în districtul Tirnovo și orașul Sliven activaseră agenți eteriști din Odesa, între care învățătorul Gheorghe Parașkevov, fiul lui Parașchev Boiagiolu, șeful ostașilor din Sliven care luptaseră în 1810 la Batin¹⁸. Răscoala trebuia să se pregătească de către comitete locale numite *eforii* prin stringere de mijloace materiale¹⁹. Pentru a nu da de bănuț, agenții eteriei se angajau ca învățători (dascăli) în comune.

Istoricul bulgar S. Tabakov caracterizează atitudinea lui Sava și a lui Tudor Vladimirescu față de Ipsilanti nu ca o trădare, ci ca o reacție naturală

¹² Cf. Hurmuzaki, X, Bibliografia.

¹³ Liprandi, apud V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 120.

¹⁴ F. G. Laurençon, *Nouvelles observations sur la Valachie, sur ses productions, son commerce, les mœurs et costumes des habitants*, Paris, 1822, p. 115.

¹⁵ S. Tabakov, *op. cit.*, p. 78. Ecoul răscoalei din 1821 în poezia populară bulgară formează tema unui alt studiu, în pregătire.

¹⁶ P. Kisimov, *Моуе спомену*, II, p. 64; S. Tabakov, *op. cit.*, II, p. 76. Un document din 1822 publicat de I. C. Filiti (*Cîteva documente politice muntene de la 1821*, «Arhivele Olteniei», X, 1931, martie—iunie, p. 253) spune: «Să se desființeze corpul arnăuților, cei cu meserii să intre în isnafurile țării...» fapt ce confirmă cele de mai sus.

¹⁷ S. Tabakov, *op. cit.*, p. 62.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 63.